

Türkiye’de bağımlılıkla mücadeleye yönelik hizmetlerin on ikinci kalkınma planı (2024-2028) kapsamında değerlendirilmesi

Mustafa Danışman¹, Gamze Zengin İspir¹, Kübra Sezer Katar¹, Zehra Uçar Hasanlı¹

¹Dr, Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi, Ankara, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-7403-8840>-<https://orcid.org/0000-0003-3936-6619>-<https://orcid.org/0000-0001-7184-7960>-<https://orcid.org/0000-0001-7657-4973>

Sayın Editör,

Tüm dünyada giderek artarak büyük bir sorun haline gelen uyuşturucu madde bağımlılığına yönelik mücadeleler kapsamında ülkemizde özellikle son 20 yıl içerisinde önemli kararlar alınarak çeşitli düzenlemeler getirilmiştir.

Ülkemizde 2004 yılında Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği(1) yürürlüğe girmiş ve aynı yıl içerisinde Avrupa Birliği Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi’ne (EMCDDA) katılma kararı alınmış ve 26 Ağustos 2004 tarihinde Ankara’da katılım anlaşması parafede edilerek 30 Ekim 2007 tarihinde imzalanmıştır(2). Bu düzenlemelerin ardından, 2006 yılında, ulusal ihtiyaçlarımız ve Avrupa Birliği’ne adaylık sürecindeki yükümlülüklerimiz çerçevesinde 2006-2012 yıllarını kapsayan “Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadele Ulusal Politika ve Strateji Belgesi” yürürlüğe girmiş ve bu kapsamda ülkemizde ilk ‘Ulusal Uyuşturucu Eylem Planı’ (2007-2009) uygulamaya konulmuştur(2).

2014 yılında uyuşturucu maddelere karşı çok paydaşlı bir mücadele başlatılması gerekliliği öngörülerek, Başbakanlık Genelgesi ile Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuş (3), 2015 yılında Uyuşturucuyla Mücadele Acil Eylem Planı ve Strateji Belgesi(4), 2016-2018 döneminde Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Eylem Planı ve Strateji Belgesi yürürlüğe girmiştir(5). Psikiyatrist ve çocuk ve ergen psikiyatristlerinin uzmanlık eğitimleri müfredatında,

madde bağımlılığına yönelik eğitim modülünün ve AMATEM/ÇEMATEM rotasyonunun yer alması gerekliliğinden ilk kez 2015 yılında yayınlanan Uyuşturucuyla Mücadele Acil Eylem Planı ve Strateji Belgesinde bahsedilmiş olup aynı eylem planında 2015 Yılı sonuna kadar en az 5 ayaktan tedavi merkezinin faaliyete geçmesi hedeflenmiştir(4).2016-2018 Ulusal Eylem Planında ise Eğitim Araştırma Hastaneleri bünyesinde açılması planlanan erişkin ve çocuk-ergen ruh sağlığı hastalıkları eğitim kliniklerinde Yataklı AMATEM/ÇEMATEM açılmasının zorunlu tutulması planlanmıştır(5).

2017 yılında Başbakanlık Genelgesiyle Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulunun görev alanı genişletilerek Başbakan Yardımcısı başkanlığında, 11 bakanın katılımıyla Bağımlılık ile Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuştur (6). Sonrasında 2019 yılında Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle Bağımlılık ile Mücadele Yüksek Kurulu, Cumhurbaşkanı Yardımcısının başkanlığında 11 bakan ile Cumhurbaşkanlığı Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu Başkanvekilinin katılımıyla yeniden oluşturulmuştur (7).

Ülkemizde kalkınma planları çerçevesinden bağımlılıklarla ilgili süreçler incelendiğinde; ilk olarak İkinci Kalkınma Planında (1968-1972) o döneme dair ülkemizde “Alkolik ve toksikomanların sosyal rehabilitasyonu konusunda bir faaliyet gösterilmemekte, konu ile sınırlı ölçüde saflık ve emniyet tedbirleri açısından ilgilenilmektedir.” şeklinde bir ifade ile konuya dikkat çekildiği anlaşılmaktadır (8). Sonrasındaki dönemde

DOI: 10.5505/kpd.2024.67878

Cite this article as: Danışman M, Zengin İspir G, Sezer Katar K, Uçar Hasanlı Z. Evaluation of services for combating addiction in Turkey within the scope of the twelfth development plan (2024-2028). Turkish J Clin Psych 2024; 27:254-256

The arrival date of article: 05.06.2024, Acceptance date publication: 16.07.2024

Turkish J Clinical Psychiatry 2024;27:254-256

sırasıyla; Üçüncü Kalkınma Planında (1973-1977) “Uyuşturucu maddelerin kötüye kullanılması, alkolizm ve ilaca bağlanma konularında araştırmalar yapacak bir merkez kurulacaktır.” (9), Beşinci ve Altıncı Kalkınma planlarında(1990-1994) ise “Gençleri sigara, alkol, uyuşturucu maddeler, kumar ve benzeri alışkanlıklardan koruyucu ve caydırıcı tedbirler ile suça itilme ortamları yaratan unsurları yok edici tedbirler bir bütünlük içinde ele alınacaktır.” şeklinde ifadelerle ülkemizde bağımlılık konusunda alınması planlanan tedbirler sıralanmıştır (10,11).

Sekizinci Kalkınma Planında (2001-2005) ilk kez “Uyuşturucu Kullanımı ile Mücadele Takip ve Yönlendirme Alt ve üst Kurulları izleme, denetleme ve koordinasyon birimi olarak yasal bir statüye kavuşturulacak ve etkin bir şekilde çalışması sağlanacaktır.” şeklinde hukuki ve kuramsal düzenlemelerin yapılması gerekliliği belirtilmiştir (12). Öte yandan Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013) ülkemizde uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele konularında bazı gelişmeler kaydedilmesine rağmen önceki plan hedeflerinin gerisinde kaldığı vurgusu yapılmıştır (13). 2014-2018 yıllarına yönelik hazırlanan Onuncu Kalkınma Planında ise sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıkların ve internet bağımlılığının çocuklar ve gençler için önemli risk faktörleri olmaya devam ettiği belirtilerek programlar ve kampanyalar düzenlenmesiyle denetimlerin etkinleştirilmesi hedefi ortaya konulmuştur (14).

Ülkemizde bağımlılıkla mücadelede koruyucu hizmetler ve tedaviler hususunda en kapsamlı değişiklikler 2018-2023 Uyuşturucuyla Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile 11. Kalkınma Planı (2019-2023) kapsamında yapılan düzenlemelerle hayata geçirilmeye başlanmıştır (15). Bu dönemde 2019 yılında Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılarak yerine Bağımlılık Danışma, Arındırma ve Rehabilitasyon Merkezleri Hakkındaki Yönetmelik yayınlanarak bir paradigma değişikliğine gidilmiştir. Bu kapsamda bağımlılık tedavisi sonrası bireylerin tedavi kurumları ile irtibatla kalmalarını sağlayarak tekrar uyuşturucu madde kullanmadan sosyal hayata uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla Bağımlı Hastalar İçin Rehabilitasyon Modeli (BAHAR) oluşturularak

tüm ülkede yaygınlaştırılması planlanmıştır (15). Yine bu dönemde “2019-2023 Davranışsal Bağımlılıklarla Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı” hazırlanmış ve uygulamaya koyulmuştur (16).

Ülkemizde son olarak yürürlüğe giren On İkinci Kalkınma Planında (2024-2028) uyuşturucuyla mücadeleye çok boyutlu ve bütüncül bir yaklaşımla devam edileceği vurgulanmıştır (17). Bu kapsamda uyuşturucu madde arzına yönelik çeşitli güvenlik tedbirlerinin alınması, ailelerin, çocukların ve gençlerin bağımlılıkla mücadele konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi yönünde çalışmalara devam edilmesi planlanmıştır. Ayrıca ülkemizdeki Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezleri (ÇEMATEM) ile buralarda istihdam edilen nitelikli personel sayısının artırılması, davranışsal bağımlılıklarla mücadele kapsamında kanıta dayalı uygulamalar oluşturulması ve ülkemizde madde kullanım sıklığına yönelik dönemsel araştırmalar yapılması ve bu araştırmaların sonuçlarının veri mahremiyeti gözetilerek kurumlar arası paylaşımının yapılması hedeflenmiştir (17).

Ülkemizde çeşitli dönemlerde yapılan kalkınma planlarında da belirtildiği şekilde, madde bağımlılığının tedavisinde artan ihtiyaçlara bağlı olarak geçmiş yıllar içerisinde arındırma merkezleri açılmış ve bu merkezler ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır. 2024 yılı ocak ayı itibarıyla ülkemizde kamuya bağlı 70’i ayaktan 45 tanesi ise yataklı hizmet veren toplam 115 arındırma merkezi bulunmaktadır(18). Öte yandan bu merkezlerden sadece 12 tanesi ÇEMATEM olarak hizmet sunmaktadır (18). Ülkemizde bulunan BAHAR merkezlerinin sayısı gözden geçirildiğinde ise, halen 4 tanesi yataklı, 10 tanesi ise ayaktan olmak üzere erişkin hastalara yönelik, 2 tanesi ise ayaktan çocuk-ergen hastalara yönelik olmak üzere toplam 16 BAHAR merkezinde rehabilitasyon hizmeti verilmektedir (19).

Özetlenecek olursa; ülkemizde bağımlılıkla mücadele kapsamındaki çalışmalar özellikle 2014 yılından sonra öncelikli olarak tedavi merkezlerinin sayısı artırılıp nitelikleri gözden geçirilerek ilerlemiş, sonrasında ise bütüncül bir bakış açısıyla farklı bir ivme kazanmıştır. Bununla birlikte ülkemizde bulunan ÇEMATEM ve rehabilitasyon merke-

zlerinin sayıları halen yeterli değildir. Ayrıca aralarında arındırma merkezimizin de bulunduğu birçok ilimizde halen zorunlu tedavi kararlarının uygulanabileceği özelliklerde kapalı AMATEM klinikleri bulunmuyor oluşu hastaların tedavilerinde gecikmelere neden olup toplumsal açıdan çeşitli riskler doğurmaktadır.

Ülkemizde On İkinci Kalkınma Planıyla da vurgulandığı şekilde ÇEMATEM ve madde bağımlılığına yönelik zorunlu tedavi kararlarının

uygulandığı merkezlerin sayılarının arttırılması ve bu merkezlerin BAHAR rehabilitasyon merkezleri ile entegre edilmesi gerekmektedir.

Sorumlu Yazar: Dr., Zehra Ucar Hasanlı, AAnkara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi, Ankara, Türkiye, zehraucar93@gmail.com

KAYNAKLAR

1. T.C. Resmi Gazete. Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/02/20040216.htm> Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
2. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Türkiye'nin Uyuşturucu İle Mücadelesi. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uyusturucu-ile-mucadelesi.tr.mfa Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
3. T.C. Resmi Gazete. Uyuşturucu ile Mücadele. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141113-13.htm> Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
4. Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu. Ulusal Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesi. <https://bmyk.gov.tr/TR-68403/uyusturucu-ile-mucadele-eylem-plani.html> Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
5. Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tutun-ve-madde-bagimlilik-i-le-mucadele-db/dokumanlar/2018-2023_Uyusturucu_ile_Mucadele_Ulusal_Strateji_Belgesi_ve_Eylem_Planı.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
6. T.C. Resmi Gazete. Bağımlılık ile Mücadele. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171209.htm> Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
7. T.C. Resmi Gazete. Bağımlılık ile Mücadele. <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2019-02-14> Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
8. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Planı-1968-1972.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
9. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Planı_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
10. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Planı-1985-1989.pdf> Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
11. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1990-1994) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1990-1994.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
12. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-2001-2005.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
13. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Planı-2007-2013.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
14. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
15. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
16. Davranışsal Bağımlılıklarla Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı https://imyو.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2021/12/davranissal-bagimlilik-ile-mucadele-ulusal-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2018-2023pdf_compressed.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
17. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Planı_2024-2028_11122023.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
18. Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı. Ayakta ve Yatılı Bağımlılık Arındırma Merkezleri Listesi. <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR-43004/ayakta-ve-yataklı-bagimlilik-arindirma-merkezleri-listesi.html> Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.
19. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Başkanlığı. Türkiye Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler. https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Ulusal%20Yay%C4%B1nlar/2023_TURKIYE_UYUS-TURUCU_RAPORU.pdf Erişim tarihi: 3 Haziran, 2024.